

МЕТАФАРЫЧНАЯ ВЕРБАЛІЗАЦЫЯ ПРЫРОДЫ Ў МОВЕ ТВОРАЎ РЫГОРА БАРАДУЛІНА: ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫ АСПЕКТ

А.С. Дзядова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Развіццё мовазнаўства апошніх дзесяцігоддзяў характарызуецца перамяшчэннем навуковых інтарэсаў многіх лінгвістаў у сферу лінгвакраіназнаўчага аналізу моўных з’яў і катэгорый, звязаных з апісаннем нацыянальнай карціны свету. З гэтай прычыны пытанні даследавання мовы мастацкіх твораў у лінгвакраіназнаўчым аспекце застаюцца на сённяшні дзень дастаткова актуальнымі.

Мэта артыкула – выявіць лінгвакраіназнаўчую інфармацыю, заключаную ў структуры метафар, праз якія ў мове паэтычных твораў Р. Барадуліна вербалізуецца прырода.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з’яўляюцца паэтычныя зборнікі Р. Барадуліна розных гадоў. Асноўнымі метадамі выступаюць апісальны метад і метад навуковага назірання.

Вынікі і іх абмеркаванне. Паэзія Р. Барадуліна выступае невычэрпнай крыніцай ведаў пра асаблівасці беларускай прыроды. Лінгвакраіназнаўчая адметнасць яго твораў выразна выяўляецца праз сістэму лексічных адзінак, якія ў сваёй семантыцы даволі поўна і глыбока рэпрэзентуюць этнакультурны змест паняцця “прырода”. У мове паэтычнай спадчыны аўтара сустракаецца вялікая колькасць трапных метафарычных выразаў, якія рэпрэзентуюць тэма ці іншыя прыродныя рэаліі Беларусі.

Адзначым, што найбольшай частотнасцю словаўжывання ў мове даследаваных твораў характарызуецца назоўнік *васілёк*, які выступае як сімвал святасці і павагі, пяшчоты і прастаты: *усміхаецца васілёк нябёсам* [1, 477]. Карціна ціхага сонечнага дня ўзнікае перад вачыма пасля прачытання выкарыстанага паэтам метафарычнага спалучэння *васільковы спакой: Васільковы спакой. Смутак верасу сіні* [2, 37]. Нагадаем, што *васілёк* – гэта яшчэ і этнакультурны сімвал Беларусі, адзін з самых папулярных элементаў беларускай народнай вышыўкі.

Як вядома, каля адной трэці тэрыторыі нашай краіны занята лясамі. У мове барадулінскага паэтычнага кантэксту лес увасабляецца праз метафару-перыфразу *зялёнабровы брат: Зялёнабровы брат, / Спагаднік і дарадца, / Не хочацца з-за крат / Зялёных выбірацца* [3, 219]. Пра выкарчаваныя ляды паэт піша: *Мроіцца аблясець / Выкарчаванаму ляду* [4, 393]. У структуры метафары звяртае на сябе ўвагу аўтарскі дзеяслоўны неалагізм *аблясець*, ужыты ў значэнні ‘пакрыцца лесам’. Майстар слова неаднаразова звяртае ўвагу на адну з найважнейшых экалагічных праблем сучаснасці – высечку лясных масіваў і садоў, што з’яўляецца недапушчальным, бо яны – *жывучыя народы зялёнага мацерыка: Сады – жывучыя народы / Зялёнага мацерыка. / Не абмінаюць іх народы, / Каічавай засухі рука* [5, 71]. У творах Р. Барадуліна неаднаразова выкарыстоўваецца прыём адухаўлення, у аснове якога ляжыць параўнанне дрэва з чалавекам. Але, па меркаванні паэта, дрэвы, у адрозненне ад людзей, *не носяць за душой злосці* і дадуць прытулак любому чалавеку пасля заканчэння яго жыццёвага шляху, што і рэпрэзентавана ў структуры метафары *прытуляць на пагосце: Дрэвы за душой не носяць злосці. / Мы на іх з сякераю, з пілоі. / А яны прытуляць на пагосце, / Плачучы на нас жывой слязоі* [6, 8].

У традыцыйнай народнай культуры беларусаў сасна здаўна лічылася сімвалам даўгалесця і бессмяротнасці, жыццёстойкасці і пераадолення бед. Сасна – адно з самых старажытных дрэў, вядомых чалавецтву з самага пачатку яго існавання і адна з самых распаўсюджаных на тэрыторыі Беларусі парод, неад’емная частка беларускай флоры. У мове паэзіі Р. Барадуліна гэтае дрэва паўстае ў метафарычным вобразе набожнага чалавека са свечкамі ў руках: *У падзяку нябёсам / У пракавечным зялёным храме / Сасна трымае ценькія свечкі, / Зацпленыя сонным святлом* [4, 103]. У іншым метафарычным кантэксце сасновыя галіны пераўвасабляюцца ў вобразе *сасновых гуслей: Звіняць галін сасновых гуслі* [2, 2]. Сярод даследаванага моўнага матэрыялу ў пераважнай большасці выпадкаў выкарыстоўваецца назоўнік *бор* ‘стары сасновы лес’. Напрыклад: *Бор – сонцастволых сосен хор* [3, 140], дзе пры вербалізацыі згаданай рэаліі ў структуры метафары важную семантычную нагрузку нясе індывідуальна-аўтарскі неалагізм *сонцастволы*.

Як паказваюць шматлікія даследаванні па міфалогіі, яшчэ з часоў старажытнасці ў славян святым дрэвам лічыўся клён. Гэтае дрэва сімвалізавала здольнасці да магічнай абароны,

каханне і матэрыяльны дабрабыт. Паколькі абрысы Беларусі на карце свету нагадваюць сваёй формай кляновы лісток, сэнсава зразумелай і вытлумачальнай з'яўляецца барадулінская метафара *ты[Беларусь] бласлаўляла даланей кляноваю сваіх сыноў...* [7, 123]. Знешняе падабенства кляновага ліста і далоні чалавека рэпрэзентуецца ў метафарычным выразе *пяцярнёй махае клён* [4, 132]. У свядомасці носьбітаў славянскіх этнакультур клён атаясамліваецца з восенню. Гэтыя асацыяцыі з'яўляюцца характэрнымі і для Р. Барадуліна. Так, пры апісанні клёна аўтар выкарыстоўвае метафару *дрыгатлівы агонь павесіўся на суку*, якая семантызуе чырвона-жоўтае кляновае лісце: *Скалануўся клён: / Дрыгатлівы агонь / Павесіўся на суку...* [7, 228]. Гэтую ідэю пацвяджаюць і ўжытыя паэтам метафарычныя выразы *гараць кляноў чырвоныя стагі* [5, 161], *клён звешваў рудыя патлы* [8, 124] і інш.

Адным з самых распаўсюджаных дрэў на тэрыторыі Беларусі з'яўляецца бяроза. Ва ўсходніх славян бяроза нярэдка персаніфікуецца ў абліччы дзяўчыны, што, магчыма, звязана з колерам ствала: белы колер – сімвал нявіннасці і чысціні. У аснове пераважнай большасці барадулінскіх метафар-рэпрэзэнтантаў бярозы ляжыць менавіта адметнасць колеру гэтага дрэва. Так, на аснове знешніх асацыяцый паэт стварыў трапную метафару *безразняк смяецца белазубай усмешкай* [7, 195]. Прымаючы пад увагу белы колер бярозавай кары, Р. Барадулін выкарыстоўвае семантычна ёмісты неалагізм *белакоры: Цень згарыць бярозак белакорых* [3, 272].

У моўнай тканіне даследаваных паэтычных твораў рэпрэзэнтаваны і іншыя найменні дрэў з цікавай і багатай этнакультурнай сімволікай. З'яўляючыся неад'емнай часткай расліннага свету Беларусі, гэтыя дрэвы ўвасабляюць сабой яе някідкую прыгажосць і сціпласць, прыхаваную сілу і мяккасць, за якімі лёгка пазнаецца беларускі нацыянальны характар. Напрыклад: *рабіна: Рабіны-дамы / Тлеюць полымнаверхія / Праз дождж, праз дымы* [2, 154]; *ліна: І кулачкі засохлых лісцяў / Сціскаюць маладыя ліны* [2, 12]; *вярба: Гітару вярбіны вясна настройвае – / Падкручвае белыя калкі каташкоў* [2, 102]; *вішня: Вішні плачуць белымі слязамі...* [4, 142]; *вяз, таполя: Галавой кіўнуў гуліва / Вяз таполі сарамлівай* [2, 11] і інш. У апошнім паэтычным кантэксте знайшла адлюстраванне ідэя ўвасаблення мужчынскага пачатку ў вобразе вяза, а жаночага пачатку – у вобразе таполі, бо традыцыйна таполя сімвалізуе адзіноту, сумнае дзявоцтва і нуду.

Заклучэнне. Такім чынам, даследаванія ў мове твораў Р. Барадуліна метафары вербалізуюць не толькі асаблівасці прыроднага свету нашай краіны, але і праз сваю структурную арганізацыю дастаткова поўна і выразна рэпрэзентуюць разнастайную лінгвакраіназнаўчую інфармацыю пра Беларусь і яе народ, яго матэрыяльную і духоўную культуру.

1. Барадулін, Р. Ксты / Р. Барадулін. – 2-е дапоўн. выд. – Мінск: Рым.-катал. парафія св. Сымона і св. Алены, 2006. – 528 с.
2. Барадулін, Р. Выбраныя творы / Р. Барадулін; Уклад., прадм., камент. М. Скоблы. – Мінск: Кнігазбор, 2008. – 600 с.
3. Барадулін, Р. Маўчанне перуна: Новая кніга / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 302 с.
4. Барадулін, Р. Руны Перуновы: Выбр. тв. / Р. Барадулін; уклад. А. Камоцкі, У. Сіўчыкаў; прадм. У. Някляева. – Мінск: Радыёла-плюс, 2006. – 496 с.
5. Барадулін, Р. Адам і Ева. Лірыка / Р. Барадулін. – Мінск: Беларусь, 1968. – 256 с.
6. Барадулін, Р. Амплітуда смеласці: І лірыка, І гумар / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1983. – 222 с.
7. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 462 с.
8. Барадулін, Р. Неруш / Р. Барадулін. – Мінск: Беларусь, 1966. – 160 с.

УРБАНОНИМ VS ВИКОНИМ: ОБЩЕЕ И ЧАСТНОЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ОТОЙКОНИМНЫХ НАЗВАНИЙ ДЕПАРТАМЕНТА МАРНА БОЛЬШОГО ВОСТОЧНОГО РЕГИОНА ФРАНЦИИ)

*М.Л. Дорофеевко
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

Исследование систем внутригородских и внутрисельских названий различных территорий способствует построению общей топонимной картины региона, выявлению ее основных национальных отличительных характеристик.

Цель настоящей статьи – определение номинативных особенностей французских внутригородских в внутрисельских названий. Урбанонимы Реймса ранее выступали объектом исследования французских ученых, однако рассматривались скорее в историческом и географическом контекстах, в то время как всестороннее изучение виконимов департамента Марна не